

sveti sakramenat, ako bude ona sama ili njezina kuma nepristojno odjevena. Ta odredba glede odijela vrijedi također za učestvovanje kod vjenčanja i krštenja u crkvi.

Značajno je, da je po želji pape Pija XI. naročita nakana apostolata molitve za cijeli svijet za svibanj 1926. kršćanska čednost žena u nošnji.

Ovoliko našem svećenstvu za informaciju. Razumije se, da u toj stvari razborit dušobrižnik ne će postupati na svoju ruku, nego u sporazumu i prema odredbama mjesnoga biskupa.

Ljetopisne bilješke.

1. Spaić o. Ladislav, skotistični peripatetik.

Spaić o. Ladislav predavaše filozofiju u Našicama 1759. Franjevački samostan u njima bijaše osnovan 1373. Novi dio sa blagovalištem bijaše sagrađen 1715. Turci ga poruše 1714. U ovom je samostanu sa župnicima stanovalo 40 fratara. Crkva je posvećena sv. Anti. Propovijedaonica je učinjena »rara arte« 1726.¹ Filozofski, aristotelično-skotistični licej bijaše osnovan na skupštini u Velici, 24. VI. 1782.² U tom zavodu za mnogo se vremena filozofija predavala. Između istaknutijih lektora filozofije spominje se o. Ladislav Spaić. On je napisao knjigu pod ovim naslovom: »Tractatus in universam Aristotelis physicam qui ad mentem Doctoris Subtilis explicatus. In gratiam philosophorum quadripartite propositus est a P. Fré Ladislao Spaiich actuali philosophiae lectore. O. M. R. observ.' S. P. N. Francisci S. Joannis à Capistrano in Lycaeo Aristotelico Scotico conventus Nassicensis S. Antonii Paduani, et inceptus die 9. Novembris. Anno 1759.« Format 22^{1/2} × 18 cm. Rukopis se nalazi u franj. arhivu u Makarskoj, a prepisa ga fra Andrija Ivičević učenik filozofije u Našicama 1760. Broji 432 stranice. Ivičević se rodi u Drveniku kod Makarske 1740. od odlične obitelji. Njegovo krsno ime bijaše Petar. Nakon dovršenih početnih i srednjih nauka stupi u franjevački red, 4. I. 1755. U Makarskoj svrši novicijat, 4. II. 1756. Nakon toga bi poslan, da uči filozofiju u Našice. Tom prigodom prepisa Spaićev traktat u Aristotelovu fiziku. Povrativši se u Dalmaciju predavaše filozofiju u Šibeniku od 1765.—1768., zatim u Zaostrogu sve do g. 1772. Prijede u Makarsku, kamo je sve do svoje smrti, osim malog izuzetka, pretežno ostao. Umrije na 7. V. 1799. u 59. godini života. Bijaše izvrstan govornik.

¹ Liber archivalis u Makarskoj, str. 159.

² Liber archivalis u Makarskoj, str. 205.

Spaić u svojem djelu raspravlja o fizici. Tumači Aristotelovu fiziku o prirodnom tijelu. Uči, da iz unutrašnjih, prirodnih principa drugo nastaje (str. 10.). Tri su unutrašnja, prirodno-tjelesna principa, tvar, oblik i lišenje (str. 13.). Prvotna tvar opstoji (str. 19.). Iz nje nešto nastaje. Ona je čista, fizična mogućnost (str. 23), kod svih tjelesa jedna vrstom (str. 26). Nije bez oblika (str. 29). Teži da postane koje mu dragim (str. 36). Supstancijalni oblik jest prvi po sebi fizični čin (str. 40), koji virtualno preostaje u tvari prije svojega postanka (str. 43). U svakom oživljenom tijelu ima (forma substantialis corporeitatis« (str. 45). »Priroda je princip kretnje i mira« (str. 88). Umjetnost ne može proizvesti po sebi prirodna djela, nego može upriličiti aktivna pasivnim (str. 94). Fizični uzrok jest princip, koji upliva na drugog (str. 98). Bog neposredno utječe u sve učinke drugotnih uzroka neposrednošću »virtutis et suppositi« (str. 107), ali ih fizično ne preodređuje (str. 113). Slobodna volja sama sebe određuje na vrstu čina (str. 118). Raspravljajući o djelatnom uzroku na dugo i široko dokazuje, da ima stvorenih, supstancijalnih koliko tjelesnih toliko duševnih djelatnih, pravih uzroka (str. 151). Sama je dobrota najprije uzročnost svrhe u činu (str. 160). Instrumentalni uzrok ne dotiče djelatno učinak poglavitog djelatelja (str. 166). Razlog eksemplarnog uzroka po sebi pripada objektivnom pojmu (str. 168). Formalna kretnja postoji specifično u susljednosti prema nečemu (str. 174). Princip bližnji, kojim nešto postaje teško ili lagano, jest sama težina ili laganost (str. 205). Bog je prvi pokretnik svega (str. 214). Sva se tjelesa nalaze »circumscriptive« na mjestu, duhovne supstancije »definitive«, Bog ni na prvi ni na drugi način (str. 223). Odbijanje nastaje po aduktivnoj djelatnosti, a ne po produktivnoj (str. 237). Prirodno nema vacuum (str. 247). Susljedna kolikoća jest pripadnost stvarno razlučena od tjelesne supstancije i drugih, tvarnih pripadnosti (str. 270). Vrijeme je isto trajanje kretnje (str. 276). Svijet je stvoren u vremenu (str. 286). Stvorenje ne može nešto iznova stvoriti (str. 292).

Fra Andrija Petar Ivičević svrši prepisivati ovaj Spaićev traktat u Našicama, 19. V. 1760.

Spaić u drugom dijelu (str. 299) knjige tumači Aristotelovu knjigu o nebu. Ivičević ga prepisa od 20. V do 6. VI. 1760.

Treći dio knjige zahvaća Spaićevo tumačenje: Aristotela o porođenju i pokvari (str. 325—355). Ovaj je dio Ivičević prepisivao od 7. VI. do 26. VI. 1760.

Četvrti dio Spaićeve filozofije sadrži Aristotelovo tumačenje o duši. Ivičević ga započe pisati 26. VI., a svrši na 26. VII. 1760. Dušu označuje kao i Aristotel, da je prvi princip, kojim živimo, osjećamo i umujemo (str. 359). Prema tome nauku o duši dijeli u tri dijela (str. 364). Duša je jedna, ali spojena s tijelom ima vegeta-

tivnu, sensitivnu i racionalnu djelatnost (str. 367). Prva i druga se može lučiti, ali nipošto treća (str. 371). Duša daje oblik čitavom tijelu (str. 376). Ona je samo jedna i jedina u svakomu živućemu stvoru (str. 381). Duševne se moći koliko između sebe, toliko od duše ne stvarno, nego formalno luče iz prirode stvari (str. 389). One se ovrstuju po svojem djelovanju (str. 393). Predmet osjetnih moći jest stvarni, tjelesni bitak, bio on supstancija ili pripadnost (str. 402). Prema tome primjereni je predmet viđenja: boja, svjetlost i svijetlo; sluha: zvuk; njuha: miris; teka: tek; ticanja: taktivna, osjetna moć (str. 406—407). Unutrašnji osjeti ne mogu proizvesti niti u životinjama, niti u ljudima čin suda ili razloženja (str. 410). Um je inorganska i duhovna moć, koja polučuje u nama poglavito umovanje (str. 415). U ovom stanju predmet je uma »quiditas rei sensibilis« (str. 421). Volja je slobodna moć (str. 424).

Spaić je najbolje obradio prvi i četvrti dio svoje filozofije. — Poslije svakog pitanja stavlja kratke upite o svim mogućim, konkretnim stvarima i pojavama u prirodi, kao o meteorima, pari, kometima, kumovoj slami, vulkanima, gromovima, grmljavini, vjetru, studeni i vrućini, oblacima, kiši, rijekama, rosi i slani, snijegu, tmini, mrazu, tuči, medu, sladoru, plimi i osjeki, slanosti mora, kišnim i vrućim vodama, potresu, podzemnoj vatri, vrsti kamena i dragulja, rudama, živi, arseniku, antimoniju, soli, salnitru, amoniaku, petroleumu, nafti, paklini, smoli, elektricitetu, magnetu; snu i bdenju; umoru i odmoru; smrti; gladu i žeđi; bolesti i zdravlju; čelavosti; zvijezdama; svijetlu; počelima; pomrčini; porama; privlačivosti tijela i elastičnosti; znojenju; boji; zraku; vatri i Kopernikovu sustavu. U raspravljanju nakon rastumačenih Aristotelovih načela naginje da tumači više manje sve znamenitije pojave prirode, te u tom poslu razlikuje se od Krilića i Jukića.

2. Borea o. Ivan, bošnjak. (1679—1682.)

»P. fr. Janes Borea Bosnensis vel P. Joannes a Bosna Argentina« učio je filozofiju i teologiju u »Kraljskom samostanu sv. Marije Nove« u Napulju. Pod nadzorom lektora o. Angelika iz Napulja napisao je filozofsku raspravu »De potentiis animae vegetativae et sensitivae in comuni«, u kojoj istražuje vegetativne moći duše, zatim sensitivne. Sensitivne dijeli na aktivne i pasivne. — Označuje predmete osjeta, osjetne moći, njihov uzrok, proizvodanje. Uči, da nas osjeti ne varaju. U četvrtoj raspravi piše o osjetnim unutrašnjim i izvanjskim moćima napose. Tumači organ vidljive moći; njezin predmet; organ sluha, njuha, teka i ticanja. Posebno raspravlja o unutrašnjim osjetima. Dokazuje, kako se osjetni porivi pokoravaju volji. U zadnjoj raspravi bavi se razumnim moćima duše. Dokazuje, da je razumna duša netvarna i jedna. Raspravlja o intuitivnom, apstraktivnom i komprehensivnom spo-

znanju. Tumači, što je »riječ pameti«, i koji je primjeren predmet uma; kako poznamo pojedine i opće stvari. Razlaže o slobodi volje. Pokazuje, u čemu se sastoji sloboda i što sprečaje njezinu uporabu; koji je njezin primjeren predmet; u kakovom je odnošaju prema nemogućnom; da li se zahtijeva predznanje i praktični sud, bez koga volja ne bi mogla uspješno djelovati; konačno da li je volja savršenija moć od uma.

Uzevši skupa sve ove rasprave, one nam pružaju kratku psihologiju u aristoteličnom, skotističnom pogledu, koju je napisao o. Borea u gori spomenutom samostanu, 12. I. 1682. (?)

Izvan psihologije o. Ivan Borea sastavio je više teoloških, skolastičnih traktata. Između ostalih traktat o opravdanju, u kojemu raspravlja o opravdanju u sebi. Uči, da je posvećujuća milost i habitualna ljubav jedno te isto svojstvo. Bog može jednoga opravdati »de potentia absoluta« bez ulite milosti. U drugoj raspravi radi o raspoloženju, da se primi posvećujuća milost. Drugi, teološko-filozofski traktat jest o Božjemu znanju. U prvoj raspravi dokazuje, da je u Bogu formalno znanje, vazda u činu i da pripada njegovoj biti. Druga rasprava tumači predmet Božjeg znanja. Tvrdi, da je Božja bit formalni razlog, kojim Bog poznaje sebe i sve ostalo. Jedini Bog sam sebe primjerenom poznaje. U trećoj raspravi promatra Božje znanje prema nužnom predmetu. Dokazuje, da Bog sve drugo po sebi istinito i vlastito poznaje. On poznaje sva moguća stvorenja u sebi istome. U četvrtoj raspravi radi o nemogućnom predmetu Božjeg znanja, t. j., kako poznaje ne biće ili zlo; u petoj, kako poznaje predmete, koji su kontingentni. U ovo pitanje ulazi Božje predznanje, o kojemu zasebno raspravlja. Uči, da Bog buduće, kontingentne stvari poznaje u njihovim idejama; kontingentne, slobodne čine u odluci svoje volje, koja hoće, da takovi budu i ostanu. Šesta rasprava raspreda o Božjem predznanju budućih, uvjetovanih stvari. Tvrdi, da ih Bog stalno i nepogrešivo poznaje. Zabacuje t. zv. »scientiam mediam«. U zadnjoj raspravi dijeli Božje znanje. Ovaj traktat svršuje 11. XII. 1681.

Poslije drugog traktata o Božjemu znanju raspravlja o božanskoj volji. Bog je najviše i najsavršenije slobodan. Sebe nužno ljubi, a stvorove radi sebe slobodno. Božanska volja ne može nešto iz nova htjeti. Uči predefiniciju naših čina. Pravi razne razdiobe božanske volje. Tvrdi, da se Božja volja vazda ispunja. Svršuje raspravljavanje 17. II. 1680.

Na 8. III. 1680. počimlje traktat o anđelima. Uči, da su anđeli stvoreni duhovi; imaju um i volju, znanje ulito. Tumači andeosku gnozeologiju. Tvrdi, da anđeli ne mogu spoznati tajne ljudskog srca. Razlaže o kušnji anđela i njihovoj pokretnoj moći. Na koncu piše, da je ovaj traktat napisao u Napulju, 23. XI. 1680. O. Borea je skolastično-peripatetični, skotistični filozof i teolog.

Iz raspoloživih, arhivnih vrela o o. Borei nijesam mogao ništa potanje iznaći. Kako je njegov kodeks prispio u Zaostrog, ne znam. Tvrdo je uvezan u kožicu, a napisan na tvrdom papiru. Format je sveska 20×15 cm. Na hrbaku nosi naslov »Theologia«.

Drugi kodeks uvezan u koži, formata 20½×17 cm, donio je u Zaostrog provincijal fra Simon Ivanković, koji sadrži krasna tri filozofska djela: »I. Tractatus de praecognitionibus et praecognitis; II. Commentaria et quaestiones in logicam; III. Psychologia«. Treće je najbolje obradeno.

U prvom radi o predspoznanjima, t. j. dokazuje, da mi posjedujemo prve, najuniverzalnije principe uopće, ali ne one zasebnih znanosti napose. Nadugo se bavi dokazivanjem. Znanost označuje, da je »dokazivanje propter quid«. U drugom tumači pravila opće logike, osobito kategorije Aristotelove. U trećem razlaže nauku o ljudskoj duši do tančina. Proučaje duševna vegetativna, nutritivna, sensitivna i razumna djelovanja. Razmatra o prirodi i biti Posebno raspravlja o duševnim moćima i njihovoj razludžbi«. Šteta je, što djelo fino uređeno, nije štampano. Iz jedne bilješke u kodeksu razabire se, da fra Simon Ivanković nije ova djela napisao, nego fra Lovro Floggalatinus u Napulju 1610. u samostanu sv. Marije Nove. A zato stoji i krasopis, koji se vidno u obojice razlikuje.

Dr fra J. Božitković.

Naši časopisi.

1. »Život«, urednik A. Alfirević D. I. God. VII. br. 1.

U koliko »Život« ima zadaću da popularizuje znanost i učini pristupačnim zajamčene rezultate specijalnog znanstvenog istraživanja — on upravo izvršno ispunjava svoju dužnost. Donosi obilje materijala, sve po najboljim stručnim izvještajima.

Iz ovog broja ističemo naročito članke: Na čemu je sada etnologija od W. Schmidta. Umiranje darvinizma od Dr A. Süssenguta, te: Naše pismo iz Njemačke. To su veoma dobri izvještaji, koji orijentiraju o savremenom stanju i zadacama etnologije, filozofije i prirodnih znanosti.

U koliko pak ima ovaj časopis namjeru, da bude jedan pouzdani vodič za hrvatske katolike u našem kulturnom životu, s te mu strane valja priznati, da ovu vodeću ulogu potpuno zaslužuje i da je izvršuje na opće zadovoljstvo. Ono što »Život« pruža hrvatskim katolicima, to je s katoličkog stanovišta najpouzdanije i najsolidnije. »Život« ide sigurnim, davno utrtim stazama.